

Yoksulluk ve İşsizliğe Etkileri Açısından Evrensel Temel Gelir ve Zekât: Türkiye Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Ubeydullah ŞENER¹ ve İbrahim Halil SUGÖZÜ²

Öz

Bu çalışma, literatürde genellikle ayrı ayrı ele alınan evrensel temel gelir ile İslam ekonomisinin önemli bir bileşeni olan zekât mekanizmalarını karşılaştırmalı bir çerçevede incelemektedir. Çalışmada, Türkiye için yoksulluk, işsizlik ve enflasyon göstergeleri ile evrensel temel gelir ve zekâtı temsilen belirlenen değişkenler arasındaki ilişkiler ampirik olarak analiz edilmiştir. Analizde, değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkilerin belirlenmesine imkân tanıyan ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılmış ve modelin geçerliliği ilgili tanısal testler aracılığıyla değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, evrensel temel gelir benzeri nakit transfer mekanizmalarının uzun dönemde yoksulluğun azaltılmasına katkı sağladığını ancak maliyet ve olası enflasyonist etkiler nedeniyle dikkatli tasarlanması gerektiğini göstermektedir. Zekât mekanizmasının ise düzenli ve kurumsal bir yapı içinde uygulandığında gelir dağılımını iyileştirme ve yoksulluğu azaltma açısından daha istikrarlı sonuçlar ürettiği tespit edilmiştir. Çalışma bulguları, evrensel temel gelir ve zekâtın birbirine alternatif değil, uygun mali ve kurumsal çerçeveler altında tamamlayıcı sosyal politika araçları olarak değerlendirilebileceğine işaret etmektedir. Bu yönüyle çalışma, sosyal politika tasarımlarına bütüncül bir bakış sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Evrensel Temel Gelir (ETG), Zekat, Yoksulluk, Gelir Dağılımı, Sosyal Politika

Universal Basic Income and Zakat in Terms of Their Effects on Poverty and Unemployment: A Comparative Analysis for Türkiye

Abstract

This study examines universal basic income and zakat, which are generally addressed separately in the literature, within a comparative framework. Using data for Türkiye, the study empirically analyzes the relationships between poverty, unemployment, and inflation indicators and variables representing universal basic income and zakat mechanisms. As the main methodological approach, the ARDL bounds testing technique is employed to identify short- and long-run relationships among the variables, and the validity of the estimated model is assessed through standard diagnostic tests. The findings indicate that universal basic income-type cash transfer mechanisms contribute to poverty reduction in the long run, although their design requires caution due to fiscal costs and potential inflationary pressures. The zakat mechanism, when implemented within a regular and institutionalized framework, is found to produce more stable outcomes in terms of improving income distribution and alleviating poverty. The results further suggest that universal basic income and zakat should not be viewed as alternative policy tools but rather as complementary social policy instruments under appropriate fiscal and institutional conditions. In this respect, the study aims to contribute to literature by offering a more holistic perspective for the design of inclusive and sustainable social policy frameworks, particularly in developing economies.

Keywords: Universal Basic Income (UBI), Zakat, Poverty, Income Distribution, Social Policy

Atıf İçin / Please Cite As:

Şener, U. ve Sugözü, İ. H. (2026). Yoksulluk ve işsizliğe etkileri açısından evrensel temel gelir ve zekât: Türkiye üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15 (3), 971-986.
<https://doi.org/10.33206/mjss.1873987>

Geliş Tarihi / Received Date: 28.01.2026

Kabul Tarihi / Accepted Date: 11.06.2026

¹ Öğr. Gör. Dr. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Pazarlama Pr., ubeydullah.sener@manas.edu.kg,

 ORCID: 0000-0002-3170-7418

² Prof. Dr. - Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ihsugozu@yildiz.edu.tr,

 ORCID: 0000-0002-1861-3118

Giriş

Evrensel Temel Gelir (ETG) modeli, ekonomik eşitsizliklerin derinleşmesi ve sosyal refah programlarının yeniden yapılandırılması ihtiyacı ile birlikte küresel düzeyde artan bir ilgiyle tartışılmaktadır. Zekat uygulamasının ise yoksulluk ve gelir eşitsizliğiyle mücadelede önemli rol oynadığı bilinmektedir. Bu nedenle gelir adaleti ve sosyal refah hem modern ekonomi teorilerinde hem de dini öğretilerde önemli bir yere sahiptir. Yoksulluğun azaltılması ve gelir eşitsizliğinin giderilmesi için geliştirilen modeller, toplumların daha adil yönetilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ETG ve zekat, hangi dini ve felsefi temellere dayanırsa dayansın benzer amaçları nedeniyle karşılaştırılmaya değer iki iktisadi uygulamadır.

Orijinal adı Universal Basic Income (UBI) olan ETG, belirli bir bölgede yaşayan tüm vatandaşların herhangi bir koşul ve teste tabi tutulmaksızın devlet tarafından düzenli bir gelirin taahhüt edildiği radikal bir politika önerisi olarak literatüre girmiştir (Standing, 2017). Tarihsel bir geçmişe dayanan bu fikir, basit ve radikal özelliklere sahip olmakla birlikte karmaşık felsefelere dayanmaktadır (Widerquist vd., 2017). Son yıllarda sıkça ortaya çıkan finansal krizler ve teknolojik ilerlemenin (yapay zekâ ve robotların yoğun kullanımı) işgücü piyasalarına etkileri (Acemoğlu ve Restrepo, 2018) gibi sorunlara alternatif bir çözüm olarak önerilmektedir (De Vries vd., 2020; Sapmaz, 2021).

Ütopik bir fikirden uygulanabilen bir para politikasına evrilen ETG, Orta Çağ'dan bu yana farklı coğrafyalarda zaman zaman gündeme gelse de küresel ölçekte uygulanmamıştır. Bununla birlikte İsviçre, Finlandiya, Kanada, Kenya, Moğolistan, İran ve Hindistan gibi birçok ülkede pilot uygulamalar hayata geçirilmiştir. Ayrıca COVID-19 küresel salgınıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke ekonomik darboğazlarla mücadele etmek için ETG ve benzeri uygulamaları denemiştir (OECD, 2021). Özellikle Silikon Vadisi'nin önde gelen teknoloji şirketlerinin (Y Combinator, Meta Inc, Amazon gibi) yanı sıra Kaliforniya ve Stockton belediye başkanları, ABD başkan adayı Andrew Yang ve eski Çalışma Bakanı Robert B. Reich'in destekleyici açıklamaları ETG'nin popüleritesini artırmıştır (Bidadanure, 2019). ETG uygulaması, sadece ekonomik sorunlara çözüm olarak değil aynı zamanda toplumsal sorunlara karşı da bir çözüm önerisi olarak gündeme gelmiştir. Afro-Amerikalılara karşı artan sistematik ırkçılık sonucunda yaşanan işsizlik ve yoksulluk sorunlarını ele alan Martin Luther King, Jr, 1967'de herkes için garanti edilmiş bir gelir uygulamasını savunmuştur (Foner, 2000; Iyer vd., 2012; Hamedani, Markus ve Fu, 2013).

Zekat ise İslam hukukuna göre kısa dönemli olmaksızın belirli bir mal varlığına (80,18 gr. altın veya eşdeğer) sahip Müslümanların gelir ve servetlerinin belirli bir kısmını (asgari %2,5 veya 1/40) ihtiyaç sahiplerine dağıtmalarını zorunlu kılan mali bir yükümlülüktür (Hasan ve Choudhury, 2019; Visser, 2019). İslam ekonomisinde sosyal adaletin sağlanmasına yönelik önemli araçlarından biri olarak kabul edilen zekat uygulaması, dini bir yükümlülük olmanın yanı sıra bireyler arasındaki ekonomik dengenin sağlanmasında pratik bir çözüm sunmaktadır. Zekat, servetin yeniden dağıtılması yoluyla bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayarak ekonomik güvence sağlar. Bu kapsamda ETG ve zekatın temel amacı, yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltarak toplumsal refahı artırmaktır.

Bu çalışma, evrensel temel gelir ve zekât mekanizmalarını Türkiye örneği üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışmanın kavramsal ve metodolojik çerçevesi daha ayrıntılı biçimde Şener (2024) tarafından geliştirilen doktora tezine dayanmaktadır. Çalışmada evrensel temel gelir ve zekât uygulamalarının yoksulluk, işsizlik ve enflasyon gibi ekonomik sorunlar üzerindeki etkileri araştırılmış ve bu sorunlarla ilgili olarak ETG ve zekatın içerisinde bulunduğu çözüm önerileri ortaya konulmuştur. Analizlerde ARDL modelleri ve hata düzeltme modelleri kullanılarak her iki uygulamanın ekonomik göstergeler üzerindeki etkileri ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Evrensel Temel Gelir ve Kavramsal Çerçeve

Evrensel Temel Gelir kavramı birçok yazar ve bilim adamı tarafından çeşitli açılardan ele alınmıştır. ETG, hiçbir koşula bağlı kalmadan belirli aralıklarla her bir vatandaşa nakit olarak ödenen mütevazı bir gelir transferi olarak tanımlanmaktadır (Standing, 2017). Philippe Van Parijs ise ETG'yi, herhangi bir test ve istihdam durumuna bakılmaksızın toplumun tüm üyelerine ödenen gelir olarak tanımlamaktadır (Van Parijs, 2004). Bu uygulama, bireylerin asgari ihtiyaçlarını karşılayacak bir gelir garantisi sunarak yoksulluğun ortadan kaldırılmasını ve bireylerin daha özgür tercihlerde bulunmasını hedeflemektedir. ETG uygulamasının diğer bir amacı gelir eşitsizliğini azaltarak bireyler arasında fırsat eşitliğini sağlamaktır.

ETG uygulamasının ekonomik etkilerinin yanı sıra toplumun tüm bireylerine düzenli ödeme yaparak gelir desteklerinin damgalayıcı etkilerini ortadan kaldırdığı ve sosyal eşitliği teşvik ettiği düşünülmektedir.

Bireylere ekonomik güvence sağlayarak bireysel girişimciliği teşvik etmekte, çalışanların işverenler karşısındaki gücünü artırmakta ve emek sömürüsü gibi toplumsal sorunların çözülmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca bireylere ekonomik bağımsızlık kazandırarak sistematik ayrımcılık ve dışlanma gibi problemlerin ortadan kaldırılmasına olanak sağlamaktadır. Bu özellikleri dolayısıyla ETG, ekonomik ve sosyal adaletin sağlanmasına yönelik radikal bir öneri olarak tartışılmaktadır. Bazı ekonomistler bu sistemin bireylerin işgücüne katılımını azaltacağı ve vergi yükünü artıracacağı endişesini dile getirirken, diğerleri ETG'nin gelir eşitsizliğini ve yoksulluğı azaltarak sosyal refah seviyesini yükseltmek için etkili bir politika olabileceğini savunmaktadır (Standing, 2017). Bu bağlamda, meydana gelen söz konusu tartışmalardan dolayı ETG uygulaması hem teorik hem de pratik boyutları akademik ve politik çevrelerde de yoğun olarak tartışılmaktadır.

Evrensel Temel Gelirin Argümanları

ETG uygulamasının temel argümanlarından biri tüm bireylere yönelik olması, yani evrensel olmasıdır. Bireylerin gelir durumu, istihdam ve sosyal statüsü baz alınmadan devlet tarafından belirli bir ödemeye hak kazanmaktır. Yoksul kesimlerin düzenli gelir elde etmesinden dolayı gelir eşitsizliğinin azaltılmasında önemli bir araç olarak rol oynamaktadır. ETG uygulamasının ikinci argümanı, koşulsuz olmasıdır. ETG, bireylerin herhangi bir test ve koşula bağlı kalmaksızın düzenli ve belirli bir gelirin güvence altına almayı taahhüt eden radikal bir politika önerisidir. Bireylerin iş arama ve istihdam durumundan bağımsız olarak hiçbir önkoşul ileri sürülmeksizin faydalanmayı ifade etmektedir. ETG'nin temel argümanlarından birisi de belirli periyotlarda (haftalık, aylık, yıllık gibi) yapılan nakit ödemelerden oluşacak şekilde düzenli olmasıdır. Ancak toplu bir gelir transferi şeklinde de gerçekleştirilebilmektedir. Yararlanıcıların tüketim ve yatırım kararlarında serbest seçim sunulmasından dolayı girişimci etkinliklerin artmasına yol açacağı beklenmektedir.

ETG uygulaması kapsamında yapılan ödemelerin aynı yardımlar (gıda kuponları, ulaşım kartları, barınma kredileri ve kültür-sanat biletleri vb.) yerine doğrudan nakit bir transfer şeklinde olması da onun dördüncü özelliğidir. Bireylerin gereksinim ve tercihlerindeki farklılıklardan dolayı nakit transferler bireylere daha rahat seçim yapma olanağı tanımaktadır (Japaroğlu ve Şener, 2021). Son olarak ETG, bireylerin temel ihtiyaçlarının güvence altına alarak aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılması amacıyla temel bir gelirin sağlanmasını hedeflemektedir.

Evrensel Temel Gelirin Avantaj ve Dezavantajları

ETG uygulamasının avantajlarının yanı sıra dezavantajları da tartışılmaktadır. Avantajları, tüm bireylere asgari bir sosyal güvencenin garanti edilmesi ile birlikte gelir eşitsizliğini minimuma indirgelediği (Van Parijs, 2013) ve yoksul kesimlere yapılan nakit desteğinin yoksulluk özerinde etkili olduğu (Standing, 2017) belirtilmektedir. Benzer şekilde pilot proje kapsamında Finlandiya'da gerçekleştirilen çalışmada, ETG transferlerinden dolayı işsiz bireylerin kaygı seviyelerinde azalma ve yaşam memnuniyet oranlarında artış olduğu tespit edilmiştir (Kangas vd., 2019). ETG uygulaması, bireylerin asgari ihtiyaçlarının garanti altına alınması onların yeteneklerini geliştirecek alanlara yönelmesini (Standing, 2011) bu da üretkenliğini destekleyebileceğini (Murray, 2016) ortaya koymuştur. Dolayısıyla ETG ile ekonomik bağımsızlığını elde eden bireylerin geleneksel işkollarından uzaklaşarak kendi işlerini kurma ve risk alma eğilimlerinin arttığı ortaya konulmuştur (Bregman, 2017).

Buna karşı, ETG'nin tüm nüfusa dağıtılması mali zorluklara yol açacağı özellikle yüksek nüfusa sahip ülkelerde, ETG'nin karşılanması için ek vergilere ve dolayısıyla bütçe üzerindeki yükün artmasına yol açabileceği endişesi dile getirilmektedir (Hoynes ve Rothstein, 2019). Benzer şekilde istihdamda yer almayan bireylere ekonomik güvence imkânı sağlanması, işgücüne katılımını azaltabileceği ve dolayısıyla iş arama motivasyonlarında olumsuz etkisinin olabileceği ortaya konulmuştur (Banerjee, Niehaus ve Suri, 2019). Nakit transferlerinin bireylerin gelirlerinde artış yaratarak talep yönlü bir etki yarattığı ve dolayısıyla toplam arzdaki artışa toplam talebin aynı anda cevap vermemesi durumunda mal ve hizmet fiyatlarında ani artışlara (enflasyona) neden olabileceğine de dikkat çekilmektedir (Van Parijs, 1995).

Zekatın İslam Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Müslüman olmanın beş temel şartından biri olan zekat, İslami bir ekonomik sistemin temel uygulamalarındandır. Zekat, ekonomik ve sosyal adaletin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Kelime anlamı itibarıyla artma, arınma, temizlenme, bereket, çoğalma ve övgü anlamlarına gelen zekat, gelir eşitsizliğini gidermeyi, ekonomik adaleti sağlamayı ve sosyal dayanışmayı artırmayı hedefleyen mali bir ibadettir. Zekat, İslam hukukunda en az bir kameri yıl (354 gün) boyunca belirli bir mal varlığına/nisap oranına (80,18 gr. altın veya eşdeğeri) sahip Müslümanların mallarını arındırmak için belirli bir miktarı (asgari

%2,5 veya 1/40) yoksullar, borçlular, yolda kalmışlar, gücü olmadığı için ya da yaşlı olması dolayısıyla çalışamayanlar vd. ihtiyaç sahiplerine vermesi gereken bir yükümlülük olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, belirli bir mal varlığına (nisap) sahip Müslümanlar için zorunlu ve mali bir yükümlülük olarak tanımlanmaktadır.

İslam ekonomisi, kaynakların etkin ve verimli bir şekilde dağıtılmasını sağlayarak ekonomik adaleti temel amaç olarak görmektedir (Sugözü, 2017). Bu nedenle İslam ekonomisinin temel ilkeleri zekat çerçevesinde şekillenmektedir. Toplanan tasarrufların belirli bir kısmını topluma yeniden dağıttığı için ekonomik düzenleyici veya sosyal vergi olarak görülmektedir. Buna karşın zekat, dini bir yükümlülük olmasının yanı sıra kaynağı ve tasarruf edilen yerler bakımından seküler vergi sisteminden ayrılmaktadır.

Gelir eşitsizliğinin azaltılmasında etkin bir rol oynayan zekat, toplumsal refahın artırılmasına da önemli katkılar sağlamaktadır. Örneğin, Endonezya ve Pakistan'da yapılan ampirik bir çalışmada, zekat uygulamalarının gelir eşitsizliğini (%5 ila %10) iyileştirdiğini ortaya koymuştur (Ahmed, 2004). Benzer şekilde zekat mükelleflerinin marjinal tüketim eğilimi zekat alıcılarına oranla daha düşük olduğu için zenginlerden yoksullara yapılan mali transferlerin yoksulların satın alma gücünü artırdığı ortaya konulmuştur (Yusoff, 2011). Yoksullara sağlanan gelir desteği tüketim ve harcamalarda artışa yol açmakta, bu da istihdam ve üretimle birlikte ekonomik büyümeye önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Aziz, 2012). Bütün bunlardan dolayı zekatın dini bir yükümlülük olduğu kadar iktisat politikası aracı olma özelliğinin de olduğu görülmektedir.

Zekat, İslam hukuku ve ölçütlerine göre uygun olan mal ve gelirlerinden (nisap miktarınca) alınmaktadır. Genellikle altın, gümüş, kıymetli madenler, ticari mallar, hayvan ve tarımsal ürünlerden alınmakla birlikte her türlü gelir ve iratlardan da alınmaktadır. Zekat mükellefi olmanın temel şartı, bireylerin nisap olarak bilinen belirli bir mal varlığına sahip olmasıdır. Nisap miktarı 20 miskal (80,18 gr. altın veya eşdeğeri), deve 5, sığırlarda 30 ve küçükbaş (koyun, keçi) hayvanlarda ise 40 olarak belirlenmiştir. Buna göre Müslümanlar, bir kameri yıl (354 gün) boyunca ellerinde bulunan ve temel ihtiyaçlarını aşan nisap miktarı veya daha fazla mala (üretken) sahip olduklarında zekat vermekle yükümlüdürler. Nisap miktarına sahip olmayan bireyler zekata tabi değildir (Chapra, 2008).

İslam hukukuna göre zekat, malın türüne göre değişkenlik göstermekle birlikte genel olarak mal varlığı üzerinden %2,5 oranında hesaplanmaktadır. Bu, asgari bir oran olarak kabul edilmekte ve şartlara göre %20'ye kadar artırılabilir (Quraishi, 1999). Ancak tarımsal ürünler ve diğer malvarlıkları için farklı oranlar belirlenmiştir. Bu farklılık, zekatın malın türüne göre değişkenlik gösteren hükümlerine dayanmaktadır. Örneğin, tarım ürünleri için bu oran, masraf gerektirmeyen yöntemlerde (kar erimesi, yağmur vb.) %5, işgücü ve ek masraf gerektiren yöntemlerde (işgücü, su pompaları vb.) ise %10 olarak belirlenmiştir.

Zekat, Kur'an'ı Kerim'de zikredilen sekiz sınıfa verilir. Bunlar, yoksullar, miskinler (çalışma gücü ve kabiliyetine sahip olmadığı için herhangi bir geliri olmayanlar), borçlular, yolda kalmışlar, esaret altında bulunanlar, zekat memurları, Allah yolunda Cihat edenler ve kalpleri İslam'a ısındırılmak istenenlerdir (Benthall, 1999).

Zekatın bir kişi üzerine farz (zorunlu) olması için şu şartlar gereklidir:

- i) Tam mülkiyet: Malik, mal üzerinden tam hakimiyet,
- ii) Nisap Şartı: Temel ihtiyaçların dışında toplam mal varlığının nisap miktarını aşması,
- iii) Havelan-ı Havl: Mal varlığının üzerinden kameri tam bir yılın (354 gün) geçmesi gerekmektedir.

Zekatın temel amacı, yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltarak toplumsal refah düzeyini artırmak ve sosyal dengeyi sağlamaktır. Zekat, toplumsal dayanışmayı artırarak bir sosyal güvenlik mekanizması işlevi görmektedir.

Evrensel Temel Gelir ve Zekatın Karşılaştırılması

ETG ve Zekat, tarihsel süreç içerisinde farklı ekonomik sistemlerde ortaya çıkmış ve farklı prensiplerle çalışan gelirin yeniden dağıtım modelleri olarak bilinmektedir. Yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini minimize etmeyi ve nihayetinde ortadan kaldırmayı hedefleyen bu modeller, yöntem ve uygulamalar açısından önemli farklılıklara sahiptir.

Tablo 1. ETG ve Zekat Uygulamasının Karşılaştırılması

Özellik	Evrensel Temel Gelir (ETG)	Zekat
Amaç ve Hedef	Tüm bireylere ekonomik bir güvence sağlayarak yoksulluk ve gelir eşitsizliğini ortadan kaldırmak.	Varlıklı Müslümanların gelir ve servetlerinden belirli bir kısmını yoksul ve muhtaç kesimlere aktarılması ile sosyal ve gelir adaletini sağlamak.
Kapsam ve Uygulama	Hiçbir koşul ve teste tabi tutulmadan her bir bireye ekonomik ve sosyal güvence sağlamak.	Zengin Müslümanların gelir ve servetlerinden belirli bir kısmını alıp muhtaç kesimlere transfer etmek.
Miktar ve Süreklilik	Genel olarak aylık olmakla birlikte bazı durumlarda haftalık veya yıllık olarak belirli bir miktar ödenmektedir.	Kameri yıl baz alınarak zengin Müslümanların gelir ve servetlerinden asgari %2,5 ve yıllık olarak ödenmektedir.
Koşulsuzluk İlkesi	Herhangi bir test ve istihdam durumuna bakılmaksızın tüm bireylere ödenmektedir.	Koşullu bir ödemedir. Sadece muhtaç kesimlere ödenmektedir.
Ekonomik Etkiler	Bireylere düzenli bir gelir sağlayarak tüketim ve harcamaları artırarak ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır.	Yoksul ve muhtaçların gelir durumunu iyileştirerek sosyal dayanışmayı sağlar. Ayrıca aşırı yoksulluğu ortadan kaldırarak gelir eşitsizliğinin düzenlenmesine katkıda bulunur.

Kaynak: Basic Income Earth Network (BIEN), İslam Düşünce Enstitüsü ve Türkiye Diyanet Vakfı (www.diyaret.gov.tr) referans alınarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo 1’de yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini ortadan kaldırmak için ETG ve zekat uygulamasını karşılaştırarak bu uygulamaların çalışma prensipleri gösterilmektedir. Bu bağlamda, ETG, koşulsuz ve tüm toplumu hedeflerken, zekat koşulludur ve açıkça toplumun en yoksul ve savunmasız kesimlerine yapılacak gelir transferini temel almaktadır.

Literatür

Literatürde her iki uygulamaya dair oldukça önemli çalışmalar yer almaktadır. Yapılan bu çalışmalar, şartlı nakit transferlerinin kırsal ve kentsel nüfusun tüketim kalıpları üzerinde etkili olduğunu ve bu uygulamaların her iki grubun tüketim harcamalarında önemli bir artışa yol açtığını göstermiştir (Attanasio ve Mesnard, 2006). Collins (2012) tarafından yapılan çalışmada ETG uygulamasının İrlanda ekonomisine olan maliyeti, anket sonuçlarına dayanarak tahmin yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmada, çocuklar ve yetişkinler için ayrı ayrı senaryolar oluşturularak maliyet değerlendirmesi yapılmıştır. Araştırma, ETG uygulamasının uygun bir senaryo ile %35 sabit oranlı vergilerle finanse edilebileceğini ortaya konulmuştur. Arcarons, Raventos ve Torrens (2014) tarafından yapılan çalışmada ise Katalonya’nın 2010 yılına ait mikro verileri kullanılarak ETG’nin milli gelir üzerindeki yükü analiz edilmiştir. Çalışma, tüm yetişkinlerin yoksulluk sınırının üzerinde bir gelir transferi alması ve çocukların bu miktarın beşte biri kadar bir ödeme alması durumunda, düz bir vergi sisteminin %50 oranında artacağı sonucuna varılmıştır.

Clark (2005) tarafından yapılan çalışmada, ETG uygulamasının maliyeti ve gelir dağılımına etkisi araştırılmıştır. Tüm sosyal güvenlik sistemlerinin devam ettiği, yoksul yaşlıların tamamının yoksulluk eşikinin üstüne çıkaracak kadar bir ödeme ile yetişkin ve çocukların bu oranın yaklaşık %37’sine kadar bir desteklenme senaryosunda %35’lik ek bir vergi ile finanse edildiğini ortaya koymuştur. Ayrıca bu ek verginin herhangi bir bütçe açığına sebep olmadığını belirtmiştir. Söz konusu senaryoda en alt gelir grubundaki kişilerin maddi durumunda önemli bir artış olduğunu ayrıca bu oranın Gini katsayısının da 0,418’den 0,360 kadar düşmesine yol açtığını belirtmiştir. Bu finansmanın artan oranlı vergilerin yerine sabit oranlı vergilerle finanse etmesi durumunda daha iyi sonuçların alınacağını belirtmiştir. Widerquist (2017) tarafından yapılan çalışmada, ETG uygulamasının ABD ekonomisi üzerindeki etkileri ve maliyeti araştırılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda yetişkinler için yıllık 12.000 dolar ve çocuklar için 6.000 dolar gelir transferinin %50 marjinal bir vergi oranı ile finanse edilebileceğini ortaya koymuştur. Bu senaryoda, ABD’deki yoksulluk oranını %13,5’ten neredeyse sıfıra indirildiği tespit edilmiştir. Thomas vd., (2020) tarafından yapılan çalışmada, Covid-19 pandemisinin ortaya çıkardığı işsizlik ve yoksulluğun ekonomik ve sosyolojik sonuçlarını analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, ETG benzeri nakit transfer uygulamaların sonucunda insanların daha az stres yaşadığı ve nesiller boyu meydana gelebilecek travmatik problemlerin en aza indirildiği sonucuna varmışlardır. Bu bulguları destekleyen güncel deneysel çalışmalardan biri, Kenya’da GiveDirectly tarafından yürütülen ve kısa (2 yıl) ile uzun (12 yıl) dönemli aylık nakit transferlerini karşılaştıran rastgele kontrollü deneydir. 2023 yılı bulguları, ETG benzeri düzenli nakit transferlerinin gıda güvenliği ve ekonomik istikrarı artırırken işgücü piyasasına katılım üzerinde anlamlı bir olumsuz etki yaratmadığını göstermektedir (GiveDirectly, 2023). Benzer şekilde ABD’de yürütülen Stockton Economic Empowerment Demonstration (SEED) pilot uygulamasında, iki yıl boyunca aylık 500 dolar tutarında koşulsuz nakit transferi alan bireylerin istihdam olasılıklarının arttığı ve finansal stres düzeylerinin azaldığı ortaya konulmuştur (SEED, 2022).

Kaya (2019) tarafından ETG modelinin Türkiye’de uygulanabilirliği üzerine yapılan çalışmada, ETG modelinin uygulanmasının kamu harcamalarını belli bir ölçüde artırdığı ve bireylerin boş zamanı tercih ederek işgücü piyasası üzerinde olumsuz etkilere yol açabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte sermaye üzerindeki vergi oranlarını artırılması halinde bu uygulamaların finanse edilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca, Şahin ve Kılıç (2021) tarafından ETG uygulamasının Türkiye’de gelir dağılımı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Buna göre, 15 yaş üstü kişiler için yoksulluk sınırı kadar ve 15 yaşından küçük çocuklar için yoksulluk sınırının %30’u kadar bir senaryo durumunda, yoksulluk sınırının %12,43’ten sifıra indirildiği tespit edilmiştir. Bu finansmanın Türkiye GSYH’nin %17,77’sine denk geldiği de belirtilmiştir. Türkiye üzerine yapılan en güncel ampirik çalışmalardan biri olan Boz (2025), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi mikro verilerini kullanarak 2010–2022 dönemi için iki farklı evrensel temel gelir senaryosu oluşturmuştur. Çalışmanın bulguları, yetişkinlere yoksulluk sınırı düzeyinde yapılan bir temel gelir transferinin gelir dağılımını belirgin biçimde iyileştirdiğini, ancak söz konusu senaryoların maliyetinin GSYH’nin yaklaşık %29,5–%35’i düzeyinde olduğunu göstermektedir. Türkiye özelinde kavramsal ve mali bir değerlendirme sunan Kahvecioğlu ve Çakmak (2022) ise Covid-19 sonrası artan gelir eşitsizliği bağlamında ETG’nin kısa vadede uygulanabilir olmadığını, ancak makroekonomik göstergelerde kalıcı iyileşme ve kamu tasarruflarıyla birlikte uzun vadede mümkün olabileceğini belirtmektedir. Çalışma ayrıca, ETG’nin yoksulluğu azaltma potansiyelinin Türk vergi sistemindeki yapısal sorunların giderilmesine doğrudan bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

Zekatin yoksulluk üzerindeki etkisini analiz eden literatürde çeşitli ekonometrik yöntemler kullanılmaktadır. Örneğin, Bilen ve Terzi (2019) panel veri analizi kullanarak farklı ülkelerde zekatin sosyoekonomik etkilerini karşılaştırmıştır. Bilen ve Terzi (2019) tarafından yapılan ampirik bir çalışmada, zekatin yoksulluk üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada, zekatin GSYH’ye oranı, zekatin kısmen zorunlu olduğu Suudi Arabistan, Pakistan ve Yemen’den alınan örnekler kullanılarak değerlendirilmiştir. Bulgulara göre, bu ülkelerde zekatin GSYH’ye oranı %0,3 ile %0,6 arasında değişmektedir. Ancak, zekatin gönüllü olduğu diğer ülkelerde bu oranın %0,1’e kadar düştüğü belirtilmektedir. Benzer şekilde, Khaf (2010) zaman serisi analizini kullanarak zekatin makroekonomik göstergeler üzerindeki uzun ve kısa vadeli etkilerini ortaya koymuştur.

Bazzi, Sumarto ve Suryahadi (2015) tarafından yapılan çalışmada Endonezya’da 19 milyon haneyi kapsayan ve üç ayda bir yaklaşık 30 dolar tutarında koşulsuz nakit transfer uygulaması analiz sonucuna göre nakit transfer uygulamasının yoksulluğun azaltılmasında önemli rol oynadığı ortaya konulmuştur. Yine Endonezya’da yapılan bir başka çalışmaya göre, zekat uygulamalarının yoksulluğun azaltılması üzerindeki etkisi Desa Zekat Endeksi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, Mart 2022 ve Mart 2023 tarihleri arasında Endonezya’da zekat dağıtımları yoluyla yaklaşık 250.000 kişinin yoksulluktan kurtulduğu bulgusuna rastlanmıştır (BAZNAS, 2023). Bu bulguları mikro düzeyde destekleyen Saoqi vd. (2025), Endonezya’da 52.395 mustahik (zekât almaya dinen hak kazanan kişi) üzerinde fark-fark yöntemi kullanarak zekât temelli güçlendirme programlarının yararlanıcıların yaklaşık %49’unu yoksulluk sınırının üzerine taşıdığını tespit etmiştir. Clark (2021) tarafından yapılan çalışmada, yürürlükteki sosyal güvencelere ek olarak, yoksul yaşlıların (miskinlerin) temel ihtiyaçlarını karşılamak için bir ödeme aldığı ve çocukların %37’sinin bu oranla desteklendiği bir senaryoda %35’lik bir ek vergi uygulanmıştır. Bu ek verginin bütçe açığına yol açmadığı ve en düşük gelir grubunun mali durumunu önemli ölçüde iyileştirdiği bildirilmiştir.

2008 yılında Pakistan’da uygulanan Benazir Gelir Desteği Programı’nın sonuçları Cheema vd. (2014) tarafından araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, nakit ödemelerin tasarruf, üretkenlik ve girişimcilik faaliyetleri üzerinde önemli etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Ayrıca çocuk işçiliğinde belirgin bir azalma, okullaşma oranlarında artış ve hastanelere başvuruda önemli bir düşüş gözlemlenmiştir. Malik, Hussain ve Shirazi (1994) tarafından yapılan başka bir çalışmada 1987-1988 dönemi Hanehalkı ve Harcama Gelir Anketi verilerini kullanarak Pakistan’da uygulanan zekat ve öşür sisteminin yoksulluk üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmada, çeşitli alternatif senaryolara dayanarak, zekat ve öşür uygulamalarının yoksulluğun azaltılmasında önemli rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Karadavi (1999) tarafından yapılan bir çalışmada, serveti yeniden dağıtan zekatin toplumsal gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir müdahale aracı olduğunu belirtilmiştir. Quraishi (1999) tarafından yoksul kesimlere aktarılan nakit desteklerin (zekat) mal ve hizmetlere olan talep artışına sebep olacağı ve dolayısıyla ekonomik aktivitelerde canlılık meydana geleceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla zekat kurumunun yoksulluğun azaltılmasında, sosyal adaletin ve toplumsal dayanışmanın sağlanmasında manevi etkisinin yanı sıra önemli bir iktisadi etkisinin de olduğu ortaya konulmuştur. Bangladeş İslam Ekonomi Bürosu’na (2008) göre, Bangladeş’te zekat kaynaklarının etkin kullanımının Bangladeş’teki kırsal yoksulluğun yaklaşık %60’ını ortadan kaldırılabileceği tespit edilmiştir (Akkas, 2006; Hossain, 2012; Sohag vd., 2015). Nadzri vd. (2012)

tarafından Malezya'da zekatın yoksulluk üzerindeki etkisi nitel ve nicel yöntemlerle incelenmiştir. Çalışmada, zekat fonlarının daha etkin yönetimi ve dağıtımı yoluyla yoksulluğun azaltılmasında önemli ilerlemeler kaydedildiği ortaya konulmuştur. Çalışmaya göre, zekat kurumları tarafından oluşturulan bu fonların yoksullara ulaştırılmasındaki etkinlik, Malezya'da yoksulluğun azaltılması açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Ancak çalışmada, zekat dağıtımının etkinliğini daha da artırmak için zekat kurumlarının, mikro finans kurumları gibi diğer finansal aktörlerle iş birliği yapması gerektiği vurgulanmıştır.

Akram ve Afzal (2022) tarafından ARDL modelini kullanarak zekat uygulamasının yoksulluk üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Çalışmada, zekat uygulaması ile yoksulluk arasında hem uzun dönem hem de kısa dönemde ters yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kısa dönemde zekatın, yoksulların acil ihtiyaçlarını karşılayarak yoksulluk seviyelerini düşürürken, uzun vadede bu uygulama gelir dağılımını iyileştirerek yoksulluğun kalıcı olarak azaltılmasında etkili olduğu ortaya konulmuştur. Zekat uygulamasının yoksulluk üzerindeki etkisini araştıran bir diğer çalışma ise Jedidia ve Guerbouj (2021) tarafından yapılan çalışmadır. Çalışmada, zekatın belirli dönemlerde yapılan bir yardım olması nedeniyle, yoksulluğun azaltılması üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, sürekliliği olmayan yardımların kalıcı yoksulluğun önlenmesinde yeterli olmadığını vurgulanmış ve yoksullukla mücadelede sürdürülebilir politikaların gerekliliğine işaret edilmiştir. ETG'nin yukarıda da belirtildiği üzere Covid-19 pandemisindeki etkileri ile ilgili çalışmaların yanında zekatın Covid-19 sürecinde ne gibi sosyal ve ekonomik etkileri olduğuna dair çalışmalar da bulunmaktadır. Kriz dönemine odaklanan Gallien, Javed ve van den Boogaard (2024) ise Pakistan, Mısır ve Fas'ta yapılan ulusal temsili anket verilerine dayanarak zekâtın Covid-19 sürecinde devlet sosyal koruma mekanizmalarını tamamlayıcı bir rol üstlendiğini ortaya koymuştur.

Dünya genelinde farklı sosyal destek programları uygulanmaktadır. Ancak bu farklı sosyal destek programlarının etkinlik ve verimliliğinde yaşanan aksaklıklar nedeniyle ETG ve benzeri uygulamalarla birlikte zekat uygulaması da sıkça gündeme gelmektedir. ETG ve zekatın yoksulluk, işsizlik ve gelir dağılımı üzerindeki etkisine ilişkin literatür, özellikle İslam dünyasında bu iki sosyal yardım mekanizmasının birbiriyle nasıl etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Literatür çalışmaları özetle, ETG'nin daha çok kamu bütçesine yükü üzerine odaklanırken, yoksulluk ve gelir dağılımı üzerinde pozitif yönde etkili olduğunu göstermiştir. Müslüman bireylerin servet ve malvarlıkları üzerinden alınan, yoksulları ve diğer ihtiyaç sahiplerini desteklemek için kullanılan zekatın ise gelirin yeniden dağıtımı ve yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, mevcut literatürde evrensel temel gelir uygulamaları ile zekât temelli yeniden dağıtım mekanizmalarını aynı analitik çerçevede, karşılaştırmalı ve aynı ampirik çerçevede birlikte ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Veri ve Yöntem

Türkiye'nin 2000-2023 dönemini kapsayan 24 yıllık enflasyon (INF), işsizlik (UNM), yoksulluk (POV), nüfus (POP) ve GSYH verileri Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ile Hazine ve Maliye Bakanlığı (HMB) web sitelerinden temin edilmiştir. Ayrıca Türkiye'de zorunlu bir zekat kurumu ve kurumsallaşmış bir zekat uygulamasının bulunmaması nedeniyle zekat ve ETG verileri GSYH'ye oranı temel alınarak hesaplanmıştır. Bu yaklaşımın amacı, Türkiye'de doğrudan gözlemlenemeyen zekat ve ETG büyüklüklerini ekonominin genel ölçeğine göre ifade ederek yıllar arasında daha karşılaştırılabilir bir gösterge elde etmektir. Ancak GSYH'ye oran kullanımı, GSYH'deki dalgalanmaların bu oranlar üzerinden değişkenleri dolaylı biçimde etkileyebilmesi gibi bir sınırlılık taşımaktadır. Bu nedenle bulgular, zekat ve ETG'nin mutlak düzeylerinden ziyade, ekonominin büyüklüğüne göre ifade edilmiş göreceli göstergeler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, Suudi Arabistan, Pakistan, Endonezya, Malezya ve Mısır gibi ülkelerde zekatın GSYH'ye oranı açısından karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu ülkelerde zekatın GSYH'ye oranının en düşük %0,3 ile en yüksek %0,6 arasında değiştiği tespit edilmiştir (Bilen ve Terzi, 2019; Anwar, Alamsah ve Arista, 2022). Çalışmada, en düşük oran olan %0,3 baz alınarak hesaplamalar yapılmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) Dünya Nüfus Tahminleri, Uluslararası Para Fonu (IMF) Dünya Ekonomik Görünümü, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Dünya Sosyal Koruma Verileri ve İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) verileri kullanılarak, Senaryo I'de "üst-orta gelir grubu" için ETG oranı %22,8 iken, Senaryo II'de bu oran %19,8'dir. Bu çalışmada Senaryo II tercih edilmiştir.

Tablo 2. Modelde Kullanılan Değişkenler ve Tanımlamalar

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
Bağımlı Değişkenler		
POV	Yoksulluk Düzeyi	TÜİK, TCMB, UNICEF
UNM	İşsizlik Düzeyi	ILO, IMF, World Bank
Bağımsız Değişkenler		
ETG	Evrensel Temel Gelir	TÜİK (GSYH üzerinden hesaplanmıştır)
ZKT	Zekat	TÜİK (GSYH üzerinden hesaplanmıştır)
POP	Nüfus Artışı	TÜİK

Çalışmada, zaman serilerinin durağanlık özelliklerinin incelemek için Genişletilmiş Dickey- Fuller (ADF) testi kullanılmıştır. Durağanlık, serinin ortalama ve varyansının zaman içinde sabit kalması anlamına gelir ve ekonometrik analizlerin doğruluğu açısından kritik önem arz eder. ADF testi, otokorelasyonun etkilerini kontrol ederek serinin birim kök içerip içermediğini daha güvenilir bir şekilde belirler.

Ayrıca ETG, zekat, enflasyon, işsizlik, yoksulluk ve GSYH verileri arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkileri incelemek için ARDL eşbütünleşme yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntemde ilk olarak ARDL'nin kısıtsız hata düzeltme modeli tahmin edilmiştir. Modelin uygun gecikme uzunlukları, Akaike Bilgi Kriteri (AIC) kullanılarak belirlenmiştir. Kısa dönemli ilişkiler için ARDL modeli, hata düzeltme terimi (ETC) kullanılarak türetilmiştir. Modelleme ve analizler, EViews yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

ARDL yaklaşımı kapsamında her bir bağımlı değişken için ayrı bir model kurulmuştur. Yoksulluk ve işsizlik için temel uzun dönem ilişkiler aşağıdaki biçimde tanımlanmıştır:

$$(1a) \quad POV_t = f(INF_t, POP_t, ZKT_t), \quad (1)$$

$$(1b) \quad POV_t = f(INF_t, POP_t, ETG_t), \quad (2)$$

$$(2a) \quad UNM_t = f(POP_t, ZKT_t), \quad (3)$$

$$(2b) \quad UNM_t = f(POP_t, ETG_t). \quad (4)$$

Çalışmada yoksulluk ve işsizlik için ayrı modeller kurulmuştur. Yoksulluk modeli (1a) enflasyon (INF), nüfus (POP) ve zekât (ZKT) değişkenleriyle, alternatif olarak (1b) yine enflasyon (INF), nüfus (POP) ve evrensel temel gelir (ETG) değişkenleriyle açıklanmaktadır. Benzer şekilde işsizlik modeli de (2a) nüfus (POP) ile birlikte zekât (ZKT) ve (2b) nüfus (POP) ile birlikte ETG değişkenleri kullanılarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Analiz sürecinde önce serilerin durağanlık özellikleri kontrol edilmiş, ardından ARDL sınır testi ile değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Uzun dönem ilişkisi tespit edilen modellerde uzun dönem katsayıları tahmin edilmiş, kısa dönem etkiler ise hata düzeltme modeli ile incelenmiştir. Hata düzeltme teriminin negatif ve anlamlı olması, kısa dönemde oluşan sapmaların zamanla azalarak sistemin tekrar uzun dönem dengesine yaklaştığını göstermektedir.

Bulgular

Birim kök testleri ekonometrik ve zaman serisi analizlerinde anahtar bir kavram olarak kabul edilmektedir. Pesaran, Shin ve Smith (1999) ve Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen ARDL modelinin avantajı, farklı seviyelerde durağan olan yani bazıları I(0) bazıları da I(1) olan verilere uygulanabilmesidir. Bu bağlamda, Tablo 3'te verilen Birim Kök Test sonuçlarına göre değişkenlerin çoğunun düzeyde durağan olduğu ancak durağan olmayan değişkenin birinci farkta durağan olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Birim Kök Test Sonuçları (ADF)

Değişkenler	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitsiz ve Trendsiz	Entegrasyon Derecesi
Düzeyde				
POV	-3,1502 (0,1188)	-5,6647 (0,0002)***	-0,9344 (0,2986)	I(0)
INF	-0,3819 (0,9812)	-1,0381 (0,7216)	-0,4250 (0,5186)	I(1)
POP	-1,7283 (0,7003)	-3,1418 (0,0394) **	0,4611 (0,8045)	I(0)
ZKT	-1,4875 (0,8042)	-2,9341 (0,0568) *	0,5847 (0,8349)	I(0)
ETG	-1,4875 (0,8042)	-2,9341 (0,0568) *	0,5847 (0,8349)	I(0)
UNM	-2,9609 (0,1643)	-3,4698 (0,0186) **	-0,1677 (0,6148)	I(0)
Birinci Fark				
d(INF)	-3,8885 (0,0315) **	-3,2232 (0,0328) **	-3,2488 (0,0025)***	I(1)

Not: ***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Lag uzunluğu Schwarz Bilgi Kriteri'ne (SIC) dayanmaktadır. Olasılıklar McKinnon (1996) tek taraflı p-değerlerine dayanmaktadır.

ADF testi, zaman serilerinin birim kök içerip içermediğini ve dolayısıyla durağan olup olmadığını test etmektedir. Birim kök testlerinde deterministik terim yapısı (sabitli trendli, sabit veya sabitsiz ve trendsiz) her seri için ayrıca değerlendirilmiş, ilgili deterministik terimlerin uygunluğu dikkate alınarak durağanlık kararı verilmiştir. Tablo 3'te verilen ADF birim kök testi sonuçlarına göre, değişkenlerin önemli bir kısmı sabitli model altında düzeyde durağan (I(0)) bulunmuştur. Düzeyde durağan olmayan INF değişkeni birinci farkı alındığında durağanlaşmış ve entegrasyon derecesi I(1) olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 4. Eşbütünleşme İlişkisinin F-İstatistiği

Model	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler	F-istatistiği	%10		%5		%1	
				I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
1a	POV	INF, POP, ZKT	15,028***	2,676	3,586	3,272	4,306	4,614	5,966
1b	POV	INF, POP, ETG	18,011***	2,676	3,586	3,272	4,306	4,614	5,966
2a	UNM	POP, ZKT	4,185*	2,915	3,695	3,538	4,428	5,155	6,265
2b	UNM	POP, ETG	4,318*	2,915	3,695	3,538	4,428	5,155	6,265

Not: ***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4'te bağımlı değişkenler Yoksulluk (POV) ve işsizlik (UNM) ile bağımsız değişkenler enflasyon (INF), nüfus artışı (POP), zekat (ZKT) ve Evrensel Temel Gelir (ETG) arasındaki eşbütünleşme ilişkisini analiz eden F-istatistiği değerleri gösterilmektedir. (1a) modelinde F-istatistiği değeri 15,028'dir. Bu değer, %1 önem düzeyinde anlamlıdır. Yani enflasyon (INF), nüfus artışı (POP) ve zekat (ZKT) değişkenleri ile yoksulluk (POV) arasında %1 önem düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla bu değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yine (1b) modelinde F-istatistiği değeri 18,011'dir. Bu da %1 önem düzeyinde anlamlıdır. Enflasyon (INF), nüfus artışı (POP) ve Evrensel Temel Gelir (ETG) değişkenleri ile yoksulluk (POV) arasında %1 önem düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla bu değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu söylenebilir.

(2a) modelinde F-istatistiği değeri 4,185'tir. Bu değer, %10 önem düzeyinde anlamlıdır. Nüfus artışı (POP) ve zekat (ZKT) değişkenleri ile işsizlik (UNM) arasında %10 önem düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. Bu değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olabileceğini göstermektedir. Yine (2b) modelinde F-istatistiği değeri 4,318'dir. Bu da %10 önem düzeyinde anlamlıdır. Nüfus artışı (POP) ve Evrensel Temel Gelir (ETG) değişkenleri ile işsizlik (UNM) arasında da %10 önem düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi bulunmaktadır.

Tablo 5. Hata Düzeltme Modelleri

POV ARDL (2,1,0,0)		POV ARDL (3,0,0,0)		UNM ARDL (2,1,0)		UNM ARDL (3,1,0)	
Değişken	Katsayı	Değişken	Katsayı	Değişken	Katsayı	Değişken	Katsayı
ΔPOV_{t-1}	0,2840***	ΔPOV_{t-1}	0,5479***	ΔUNM_{t-1}	0,3336**	ΔUNM_{t-1}	0,5227**
ΔINF_{t-1}	-0,0082	ΔPOV_{t-2}	0,1945***	ΔPOP_{t-1}	2,5268***	ΔUNM_{t-2}	0,2227
ECT_{t-1}	-0,9273***	ECT_{t-1}	-1,0232***	ECT_{t-1}	-0,9340***	ΔPOP_{t-1}	2,3470***
						ECT_{t-1}	-
							1,2101***

Ek Testler (Otokorelasyon, Değişen Varyans (ARCH) ve Normal Dağılım)

Test istatistikleri	F-değeri	Test istatistikleri	F-değeri	Test istatistikleri	F-değeri	Test istatistikleri	F-değeri
Serisel Korelasyon	0,134 (0,875)	Serisel Korelasyon	1,039 (0,383)	Serisel Korelasyon	0,732 (0,498)	Serisel Korelasyon	0,501 (0,618)
ARCH	0,002 (0,962)	ARCH	0,069 (0,794)	ARCH	0,141 (0,979)	ARCH	0,368 (0,886)
Normal Dağılım (Jarque-Bera)	1,180 (0,554)	Normal Dağılım (Jarque-Bera)	3,438 (0,179)	Normal Dağılım (Jarque-Bera)	2,801 (0,246)	Normal Dağılım (Jarque-Bera)	1,770 (0,412)

Not: ***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Parantez içerisinde olasılık değerleri verilmiştir.

Tablo 5'te yoksulluk (POV) ve işsizlik (UNM) değişkenleri üzerinde ETG ve zekat modelleri aracılığıyla yapılan ARDL hata düzeltme analizlerin sonuçları sunulmaktadır. (1a) Modeli (ARDL (2,1,0,0)) analizinde, önceki dönemdeki yoksulluk değişimi olan ΔPOV_{t-1} katsayısı 0.2840 olup, %1 önem düzeyinde yoksulluk üzerinde pozitif ve anlamlı bir etki yapmaktadır ($p < 0.01$). Bu sonuç, önceki dönemdeki yoksulluk artışlarının cari dönemde de yoksulluğu artırdığını göstermektedir. Enflasyondaki değişimi temsil eden ΔINF_{t-1} ise, katsayısı 0.0082 olup, kısa dönemde enflasyonun yoksulluk üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0.05$). Buna ek olarak, hata düzeltme katsayısı (ECT_{t-1}) -0.9273 ile %1 önemli düzeyde

bulunmuş ve sistemin uzun vadeli dengeye hızlı bir şekilde dönebildiğini göstermektedir. Değerin -1'e yakın olması dengeleme hızının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır ($p < 0.01$).

(1b) modelinde (ARDL (3.0.0.0)) ise, önceki ve iki dönem öncesine ait yoksulluk farkları olan ΔPOV t-1 ve ΔPOV t-2 katsayıları sırasıyla 0.5479 ve 0.1945 olup, %1 önem düzeyinde, bu farkların cari dönemde yoksulluk üzerinde pozitif ve anlamlı etkiler yarattığını göstermektedir. Bu da yoksulluk seviyelerinin önceki farklardan etkilendiğini ortaya koyar. Hata düzeltme katsayısı ise -0.9340 ile %1 önemli düzeyde, sistemin hızlı bir şekilde uzun vadeli dengeye döndüğünü ve ilişkilerin güçlü olduğunu göstermektedir.

(2a) modeli (ARDL (2,1,0)) incelemesinde ise, önceki dönem işsizliği değişimi olan ΔUNM t-1 katsayısı 0.3336 ile %5 önem düzeyinde ve kısa dönemde işsizliğin pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir ($p < 0.05$). Ayrıca, nüfus değişimini temsil eden ΔPOP katsayısı 2.5268 olup, kısa dönemde nüfus artışlarının işsizliği artırdığı anlaşılmaktadır. Hata düzeltme katsayısı ise -1.2101 ile %1 önemli düzeyde, sistemin uzun vadede dengeye hızlı bir şekilde döneceğini ve dengelerin istikrarlı olduğunu göstermektedir. Son model olan (2b) modelinde ise, kısa vadede işsizliği etkileyen ΔUNM t-1 ve ΔUNM t-2 katsayıları sırasıyla 0.5227 ve 0.2227'dir. Burada, 0.5227 katsayısı %5 anlam düzeyinde, işsizliğin cari dönemde artışlarının devamını etkilediğini ortaya koymaktadır. Hata düzeltme katsayısı ise -1.0232 ile %1 önemli seviyededir ve uzun vadede dengeye hızlı dönüşü sağladığını göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, tüm modellerde hata düzeltme katsayılarının yaklaşık -0.9 ile -1.2 arasında olması, sistemlerin yüksek oranda uzun vadeli dengede olduğu ve dengeleme mekanizmalarının etkin olduğu anlamına gelmektedir. Kısa dönem değişkenlerinin ise yoksulluk ve işsizlik üzerinde anlamlı ve pozitif etkiler gösterdiği, özellikle önceki dönemlerdeki durumların cari dönemi yönlendirdiği saptanmaktadır.

Ek testlere (otokorelasyon, değişen varyans (ARCH) ve normal dağılım) bakıldığında, tüm modellerin ek test sonuçlarının model uygunluğunu ve güvenilirliğini doğrulamaktadır. Tüm modellerde ($p > 0.05$) serisel korelasyonun veya diğer bir deyişle otokorelasyon olmadığı görülmektedir. Yine tüm modellerde ($p > 0.05$) değişen varyans (ARCH) sorununun olmadığı görülmektedir. Jargue- Bera Testi ile tüm modellerde ($p > 0.05$) hata terimlerinin normal dağılıma uygun olduğu görülmektedir.

Tablo 6. ARDL Uzun Dönem Katsayılar (Zekat)

Bağımlı Değişken: Yoksulluk				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t- İstatistiği	Olasılık
INF (-1)	0.065176***	0.019348	3.368571	0.0034
POP	-0.335778***	0.071013	-4.728381	0.0002
ZKT	-0.003410***	0.000665	-5.128445	0.0001
C	49.38452***	4.552623	10.84749	0.0000
Bağımlı Değişken: İşsizlik				
POP (-1)	0.196725***	0.068659	2.865235	0.0099
ZKT	-0.001577**	0.000727	-2.167735	0.0431
C	-3.284274	4.618290	-0.711145	0.4856

Not: ***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 6'da zekatın yoksulluk (POV) ve işsizlik (UNM) üzerindeki uzun dönemli etkisini gösteren ARDL eşbütünleşme modelinin sonuçları sunulmuştur.

Enflasyonun (INF (-1)) bir dönem gecikmeli etkisi incelendiğinde, %1'lik artışın yoksulluk oranını yaklaşık 0.0652 birim artırdığı ve bu etkinin %1'lik anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu tespit edilmiştir. Nüfus artışına ilişkin bulgulara göre ise nüfus artış oranındaki %1'lik bir artışın yoksulluk seviyesini yaklaşık 0.3358 birim azalttığı ve bu etkinin anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, zekat oranındaki yaklaşık %1'lik artışın (ZKT) yoksulluk üzerinde, 0.0034 birimlik bir düşüş sağlayarak uzun vadede yoksulluk oranını azaltıcı etkisi olduğu belirlenmiş ve bu etkinin de %1 anlamlılık seviyesinde olduğu saptanmıştır. Yukarıdaki sonuçlar, enflasyon, nüfus artışı ve zekat oranının yoksulluk seviyeleri üzerinde anlamlı etkileri olduğunu göstermektedir.

İşsizlik (UNM) üzerinde yapılan analizlerde, bir dönem gecikmeli nüfus artışının (POP (-1)) işsizliği artırıcı etkisi ortaya konmuştur; %1'lik nüfus artışının, işsizlik oranında yaklaşık 0.1967 birimlik bir artışa neden olduğu ve bu etkinin %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli olduğu gösterilmiştir. Zekat oranı ise işsizliği azaltıcı yönde etkili olup, zekat oranındaki %1'lik artışın işsizliği yaklaşık 0.0016 birim düşürdüğü ve bu etkinin %5 anlamlılık seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak, araştırma bulguları,

zekatın hem yoksulluğu hem de işsizliği azaltıcı bir şekilde anlamlı etkiler sağladığını gösterirken, nüfus artışının ise yoksulluğu azaltıcı, işsizliği artırıcı etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 7. ARDL Uzun Dönem Katsayılar (Evrensel Temel Gelir/ ETG)

Bağımlı değişken: Yoksulluk				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
INF	0.043045***	0.010528	4.088530	0.0008
POP	-0.398137***	0.043164	-9.223829	0.0000
ETG	-0.000039***	0.0000056	-7.083904	0.0000
C	53.44219***	2.879800	18.55760	0.0000
Bağımlı Değişken: İşsizlik				
POP (-1)	0.184264***	0.054780	3.363697	0.0035
ETG	-0.000019**	0.0000091	-2.172534	0.0434
C	-1.918081	3.665268	-0.523313	0.6071

Not: ***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 7’de ETG’nin yoksulluk (POV) ve İşsizlik (UNM) üzerindeki uzun dönemli etkisini gösteren ARDL modelinin sonuçları sunulmuştur. İlk olarak, nüfus artışını temsil eden POP değişkeninin katsayısı -0.3981 ($p < 0.01$) olarak belirlenmiştir. Bu, nüfus artışında %1’lik bir artış meydana geldiğinde, yoksulluk oranında yaklaşık olarak 0.398 birimlik bir azalma gözlenebileceğini göstermektedir. Ayrıca, bu etki, p-değeri 0.01’den daha düşük olduğu için, yüksek derecede anlamlıdır. Aynı zamanda, Evrensel Temel Gelir (ETG) değişkenine ilişkin yapılan analizde, katsayı -0.000039 ($p < 0.01$) olarak tespit edilmiştir. Bu durumda, ETG’de meydana gelen bir birimlik artışın, yoksulluk oranını yaklaşık olarak 0.000039 birim azalttığı görülmektedir. Bu etkinin de istatistiksel açıdan çok anlamlı olduğu, p-değerinin yine 0.01 seviyesinden düşük olmasından anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar, ETG’nin yoksulluğu azaltıcı etkisinin uzun vadede devam ettiğini ve etkin politika araçları kapsamında değerlendirilebileceğini göstermektedir. Enflasyon oranını temsil eden değişkende ise, katsayı 0.0430 ($p = 0.0008$) olup, enflasyonun yoksulluk üzerinde belirgin ve olumsuz yani artırıcı bir etki oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, nüfus artışının ve ETG’nin yoksulluğu azaltıcı etkisini doğrularken, enflasyonun ise yoksulluğu artırıcı etkisini ortaya koymaktadır. Ayrıca ETG’nin işsizlik üzerinde azaltıcı ve anlamlı bir etkisi vardır. Katsayı 0.000019 ve p değeri 0.0434 ile, ETG’deki artışın işsizlik oranında yaklaşık 0.000019 oranında azalmaya yol açtığını göstermektedir. Ayrıca, p değeri 0.0434 < 0.05 olduğundan, bu etki %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Burada nüfus artışının işsizlik üzerinde artırıcı etkisi (0.184264 katsayı) ve %1 anlamlılık düzeyi ile önemlidir.

Elde edilen bulgular, ETG ve zekât uygulamalarının yoksulluk ve işsizlik üzerinde azaltıcı etkilere sahip olduğunu ve bu yönüyle ampirik literatürle genel olarak uyumlu sonuçlar ortaya koyduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, söz konusu etkilerin katsayı büyüklükleri ve istatistiksel anlamlılık düzeyleri, ülke örneklemini, incelenen dönem, değişken tanımları ve kullanılan ekonometrik yöntemlerdeki farklılıklara bağlı olarak değişebilmektedir.

Bu çalışma, ETG ve zekâtı aynı analitik çerçevede ele alarak her iki değişkenin yoksulluk ve işsizlik üzerindeki etkilerini birlikte analiz etmesi bakımından literatüre hem yeni hem de diğer çalışmaları tamamlayıcı nitelikte kanıt sunmaktadır. Elde edilen sonuçlar, zekât ve ETG uygulamalarının yoksulluk ve işsizlik gibi temel ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde önemli bir politika aracı potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, enflasyon oranının yoksulluğu artırıcı, nüfus artışının ise işsizliği yükseltici etkileri dikkate alındığında, enflasyonla mücadele politikalarının güçlendirilmesi ve nüfus artışına paralel olarak istihdam artırıcı politikaların hayata geçirilmesinin de bütüncül bir politika yaklaşımının tamamlayıcı unsurları olarak değerlendirilmesi beklenir.

Sonuç ve Politika Önerileri

Teknolojik araçların (yapay zekâyâ dayalı robotlar vb.) ekonomik faaliyetlerde yoğun olarak kullanılması, istihdama bağlı yoksulluk ve gelir eşitsizliği gibi sorunların derinleşmesine yol açmaktadır. Benzer şekilde son yıllarda yaşanan küresel finansal krizler ve Covid-19 pandemisinin sosyoekonomik etkilerinden dolayı ETG uygulamasının yeniden yoğun bir şekilde tartışılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda ETG ve zekat uygulaması bu sorunlarla mücadele için bir politika önerisi olarak görülmektedir. Günümüz sosyal yardım programlarına alternatif olarak gündeme gelen ETG, yoksulluk, işsizlik ve gelir eşitsizliği ile mücadelede destek bulurken, evrensel bir uygulama olması nedeniyle bireylerin istihdamdan çekileceği endişesiyle eleştirilmektedir. Yapılan çalışmalar (Hamilton ve Mulvale, 2019; Beken, 2021) bu

endişelerin yersiz olduğunu göstermiştir. Ancak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yapılan ampirik bir çalışma, ETG'nin uygulanmasının, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu yaklaşık 130 ülkenin gelişmişlik durumuna bağlı olarak mümkün olabileceğini göstermiştir (Ortiz vd., 2018).

Çalışmada, ETG ve zekatın yoksulluk ve işsizlik üzerindeki etkileri istatistiksel modeller aracılığıyla analiz edilmiştir. Bulgular, ETG ve zekatın sürdürülebilir ekonomik ve sosyal politikaları üzerinde olumlu etkiler meydana getirebileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle ETG ve zekatın, yoksulluğun azaltılması üzerinde anlamlı istatistiksel etkileri olduğu tespit edilmiştir. Zekat, bireylere doğrudan gelir transferi sağlayarak ve yoksulların alım gücünü artırarak refahlarını artırmaktadır. ETG ise bireylere düzenli gelir desteği ile ekonomik ve sosyal güvence sağlamaktadır. Bu bulgular, her iki uygulamanın da sosyal gelir adaletini teşvik ederek toplumsal refahı artırmada etkili araçlar olduğunu göstermektedir. ETG ve zekatın işsizlik üzerindeki etkileri incelendiğinde, her iki uygulamanın da istihdamı desteklediği görülmektedir. Bu uygulamalar genişletici politikalar olduklarından toplam talebi artırarak ekonomik aktiviteyi artıracak ve daha düşük işsizlik oranlarının önünü açacaktır. Nüfus artışının işsizlik üzerindeki artırıcı etkisi nedeniyle politika tasarımı demografik faktörlerin dikkate alınması gerektiği de vurgulanmaktadır. Hata düzeltme modeli ve uzun dönem analizlerin sonuçları, ETG ve zekatın uzun dönem denge ilişkileri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Hata düzeltme katsayıları, ekonomik şokların hızlı bir şekilde dengelendiğini ve bu politikaların ekonomik yapı için pozitif etkiye sahip araçlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bu uygulamaların yoksulluk üzerinde etkili politikalar olduğunu göstermektedir.

ARDL sınır test sonuçlarına göre hem ETG hem de zekat uygulamasının yoksullukla uzun vadeli önemli ilişkisi olduğunu göstermektedir. Bu uygulamaların işsizlikle uzun vadeli bir ilişkisi olduğu gösterilmiştir. Bu nedenle yoksulluğun azaltılmasında ETG ve zekat uygulamasının oldukça etkili bir politika olduğu kanıtlanmıştır. İşsizlikle mücadelede de her iki politika uzun dönemde etkili olabilir ancak etkiler düşük seviyede kalmıştır. Bu bulgular, ETG ve zekat gibi sosyal politikaların etkin bir şekilde tasarlanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu politikalar yalnızca ekonomik aktivitelerin yararlarını değil aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin giderilmesini de hedefleyerek toplumsal gelişmenin hızlanmasına ve daha dengeli gelir dağılımının sürekliliğine katkı sağlayacaktır. Ayrıca ETG ve zekat, birbirine alternatif sosyoekonomik politikalar olarak değerlendirilebileceği gibi bu iki uygulama tamamlayıcı politikalar olarak birlikte de uygulanabilirler. Zekatın belli bir servete sahip Müslümanlar için dini bir yükümlülük olması dolayısıyla İslam devletleri için bir seçenekten ziyade zorunluluk olması, onu ETG'den ayıran en önemli farklılıktır. Ancak bir sosyal politika aracı olarak uygulamak isteyen diğer devletler için bir seçenek olarak değerlendirilebilir.

Politika çıkarımları açısından bulgular özetle şu noktaları işaret etmektedir: (i) Yoksullukla mücadelede doğrudan gelir transferleri (ETG/zekât benzeri mekanizmalar) etkili bir araç olabilir. (ii) ETG'nin uygulanabilirliği tartışılırken mali sürdürülebilirlik, hedefleme/evrensellik tercihi ve enflasyonist riskler birlikte ele alınmalıdır. (iii) Zekât mekanizmasının etkinliği için kurumsal kapasite, şeffaflık, kayıtlılık ve düzenli tahsilat/dağıtım süreçleri kritik önemdedir. (iv) Transfer mekanizmaları tek başına yeterli olmayıp istihdamı artırıcı politikalarla birlikte tasarlanmalıdır. Böylece ETG ve zekât benzeri gelir transfer mekanizmaları yoksulluk ve işsizlikle mücadelede destekleyici bir araç olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte uygulamanın tasarımı ve kurumsal altyapısı, elde edilecek etkinin büyüklüğü açısından belirleyicidir.

Etik Beyan

“Yoksulluk ve İşsizliğe Etkileri Açısından Evrensel Temel Gelir ve Zekât: Türkiye Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma da etik kurul kararı zorunluluğu bulunmamaktadır.

Ethical Declaration

During the writing process of the study *“Universal Basic Income and Zakat in Terms of Their Effects on Poverty and Unemployment: A Comparative Analysis for Türkiye”* scientific rules, ethical and citation rules were followed. No falsification was made on the collected data and this study was not sent to any other academic publication medium for evaluation. Ethics Committee Permission is not required.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu makale iki yazar tarafından hazırlanmıştır. Katkı oranları: Yazar 1 %70, Yazar 2 %30.

Statement of Contribution Rate of Researchers

This article was written by two authors. Contribution percentages: Author 1, 70%; Author 2, 30%.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Declaration of Conflict

There is no potential conflict of interest in the study.

Finansman

Bu çalışma için herhangi bir kurum veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Funding

No funding was received from any institution or organization for this study.

Yapay Zeka ve Türleri Kullanım Beyanı

Yazarlar, yapay zeka araçlarının yalnızca dil düzenleme ve son okuma amacıyla (ör. Gemini AI, DeepL) kullanıldığını, tüm çıktıların yazarlar tarafından gözden geçirildiğini, makalenin içeriğine ilişkin tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu ve bu araçların etik ilkelere ve derginin yayın politikalarına uygun biçimde kullanıldığını beyan eder.

Statement of Use for Artificial Intelligence and Its Types

The authors declare that artificial intelligence tools were used only for language editing and proofreading (e.g., Gemini AI, DeepL), that all outputs were reviewed by the authors, who assume full responsibility for the manuscript's content, and that these tools were used in accordance with ethical principles and the journal's editorial policies.

Veri Paylaşım Beyanı

Bu çalışmanın verilerini bulguların doğrulanması amacıyla makul bir talep üzerine “etik ilkeler ve yayın politikası”nın ilgili kısmında belirtilen şartlara göre paylaşabileceğimizi beyan ederiz.

Data Sharing Statement

We declare that, upon reasonable request for the purpose of verifying the findings, we can share the data of this study according to the conditions specified in the relevant section of the "ethical principles and publication policy".

Not

Bu çalışma, Ubeydullah ŞENER tarafından hazırlanmış olan “Evrensel Temel Gelir Modeli ile İslam Ekonomisinde Zekât Uygulamasının Karşılaştırılması” (Doktora Tezi, Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi, 2024) başlıklı tezden üretilmiştir.

Note

This study is based on the dissertation titled “A Comparison of the Universal Basic Income Model and the Practice of Zakat in Islamic Economics” (Ph.D. Dissertation, Kyrgyzstan-Turkey Manas University, 2024) by Ubeydullah ŞENER.

Teşekkür

Bu çalışma, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi’nde tamamlanan “Evrensel Temel Gelir Modeli ile İslam Ekonomisinde Zekât Uygulamasının Karşılaştırılması” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Tez sürecindeki katkılarından dolayı tez danışmanım Prof. Dr. İbrahim Halil Sugözü’ne teşekkür ederim.

Thanks

This study is based on the doctoral dissertation titled “A Comparison of the Universal Basic Income Model and the Practice of Zakat in Islamic Economics,” which was completed at Kyrgyz-Turkish Manas University. I would like to thank my dissertation advisor, Prof. Dr. İbrahim Halil Sugözü, for his contributions throughout the dissertation process.

Kaynakça

- Acemoğlu, D., & Restrepo, P. (2018). Modeling automation. *AEA Papers and Proceedings*, 108, 48–53. <https://doi.org/10.1257/pandp.20181020>
- Ahmed, H. (2004). *Role of zakat and awqaf in poverty alleviation*. Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank.

- Akkas, A. (2006). *An Islamic alternative to poverty alleviation: The PARSHI*. Dhaka.
- Akram, M., & Afzal, M. (2022). Dynamic role of zakat in alleviating poverty: A case study of Pakistan. *Research Journal of Social Science*, 4(1).
- Anwar, A., Alamsah, A., & Arista, S. (2022). Pemikiran ekonomi Islam Monzer Kahf. *Islamika: Jurnal Ilmu-Ilmu Keislaman*, 22(2), 161–173. <https://doi.org/10.32939/islamika.v22i2.1080>
- Arcarons, J., Raventós, D., & Torrens, L. (2014). Feasibility of financing a basic income. *Basic Income Studies*, 9(1–2). <https://doi.org/10.1515/bis-2014-0005>
- Attanasio, O., & Mesnard, A. (2006). The impact of a conditional cash transfer programme on consumption in Colombia. *Fiscal Studies*, 27(4), 421–442. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5890.2006.00041.x>
- Aziz, M. R. (2012). *Introduction to Islamic institutions in economics and finance*. USIM Press.
- Banerjee, A., Niehaus, P., & Suri, T. (2019). Universal basic income in the developing world. *Annual Review of Economics*, 11, 959–983. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080218-030229>
- Basic Income Earth Network. (n.d.). *Basic income experiments and pilot programs*. <https://basicincome.org>
- Bastagli, F., Hagen-Zanker, J., Harman, L., Barca, V., Sturge, G., & Schmidt, T. (2019). The impact of cash transfers: A review of the evidence from low- and middle-income countries. *Journal of Social Policy*, 48(3), 569–594. <https://doi.org/10.1017/S0047279418000715>
- BAZNAS. (2023). *Zakat outlook Indonesia 2023*. Center of Strategic Studies. <https://www.puskasbaznas.go.id>
- Bazzi, S., Sumarto, S., & Suryahadi, A. (2015). It's all in the timing: Cash transfers and consumption smoothing in a developing country. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 119, 267–288. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2015.08.010>
- Beken, H. G. (2021). Evrensel temel gelir deneyi ve projelerinin değerlendirilmesine teorik bir bakış. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 12(2), 154–185.
- Benthall, J. (1999). Financial worship: The Quranic injunction to almsgiving. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 5(1), 27–42. <https://doi.org/10.2307/2660961>
- Bidanure, J. U. (2019). The political theory of universal basic income. *Annual Review of Political Science*, 22, 481–501. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050317-070954>
- Bilen, M., & Terzi, G. (2019). Türkiye'de yoksulluk sorunu ile mücadelede zekât. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 5(2), 133–167.
- Boz, A. (2025). Basic income: Is it feasible in Türkiye? *Sosyoekonomi*, 33(65), 119–136. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2025.03.06>
- Bregman, R. (2017). *Utopia for realists: How we can build the ideal world*. Bloomsbury.
- Chapra, M. U. (2008). *The Islamic vision of development in the light of Maqāṣid al-Sharī'ah*. Islamic Research and Training Institute.
- Cheema, I., Farhat, M., Binci, M., Asmat, R., Javeed, S., & O'Leary, S. (2014). *Benazir income support programme: First follow-up impact evaluation report*. Oxford Policy Management.
- Clark, C. M. (2005). Financing universal basic income: Distributional and fiscal effects. *Review of Social Economy*, 63(1), 31–54. <https://doi.org/10.1080/00346760500061259>
- Clark, C. M. (2021). Development policy and the poor, part 2: Preferential option for the poor. *American Journal of Economics and Sociology*, 80(4), 1131–1154. <https://doi.org/10.1111/ajes.12425>
- Collins, M. (2012). *Estimating the cost of a basic income for Ireland*. BIEN Congress. <https://basicincome.org>
- De Vries, G. J., Gentile, E., Miroudot, S., & Wacker, K. M. (2020). The rise of robots and the fall of routine jobs. *Labour Economics*, 66, 101885. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2020.101885>
- Foner, E. (2000). *The story of American freedom*. Papermac.
- Gallien, M., Javed, U., & van den Boogaard, W. (2024). Zakat, redistribution, and social protection during crises. *World Development*, 176, 106497. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106497>
- GiveDirectly. (2023). *Long-run impacts of universal basic income: Evidence from Kenya*. <https://www.givedirectly.org>
- Hamedani, M., Markus, H. R., & Fu, A. (2013). In the land of the free, interdependent action undermines motivation. *Psychological Science*, 24(2), 189–196. <https://doi.org/10.1177/0956797612452864>
- Hamilton, L., & Mulvale, J. (2019). Human again: The (unrealized) promise of basic income in Ontario. *Journal of Poverty*, 23(4), 1–24. <https://doi.org/10.1080/10875549.2019.1616242>
- Hasan, A., & Choudhury, M. A. (2019). *Islamic economics: Theory and practice*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429432088>
- Hossain, M. Z. (2012). Zakat in Islam: A powerful poverty alleviating instrument for Islamic countries. *International Journal of Economic Development Research and Investment*, 3(1).
- Hoynes, H., & Rothstein, J. (2019). Universal basic income in the US and advanced countries. *Annual Review of Economics*, 11, 929–958. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080218-030237>
- International Labour Organization. (2024). *ILO. World employment and social outlook: Trends 2024*. <https://www.ilo.org>
- International Monetary Fund. (2021). *Turkey: Article IV consultation*. <https://www.imf.org>
- Iyer, R., Koleva, S., Graham, J., Ditto, P., & Haidt, J. (2012). Understanding libertarian morality. *PLoS ONE*, 7(8), e42366. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0042366>
- Japarov, D., & Shener, U. (2021). Türkiye'de katılım bankalarının finans sektörü içindeki yeri ve geleceği. *Reforma*, 2(90), 33–43. <https://izlik.org/JA56UA24JE>
- Jedidia, K. B., & Guerbouj, K. (2021). Effects of zakat on economic growth and poverty reduction. *International Journal of Development Issues*, 20(1), 126–142. <https://doi.org/10.1108/IJDI-05-2020-0100>
- Kahf, M. (2010). Zakah. In *Studies in Islamic economics*. Islamic Research and Training Institute. <https://monzer.kahf.com>
- Kahvecioğlu, F., & Çakmak, E. (2022). Evrensel temel gelir: Türkiye için bir değerlendirme. *Sosyal Güvenlik*, 12(2), 185–210. <https://doi.org/10.21441/sosyalguvence.1094359>

- Kangas, O., Ylikännö, M., Jauhiainen, S., & Simanainen, M. (2019). *The basic income experiment 2017–2018 in Finland*. Ministry of Social Affairs and Health.
- Karadavi, Y. A. (1999). *Fiqh al-zakat* (M. Kahf, Trans.). King Abdulaziz University.
- Kaya, M. (2019). Türkiye’de bir sosyal harcama olarak evrensel temel gelir. *Politik Ekonomik Kuram*, 3(1), 129–149. <https://doi.org/10.30586/pek.516465>
- King, M. L., Jr. (1967/2010). *Where do we go from here: Chaos or community?* Beacon Press.
- Malik, S. J., Hussain, M., & Shirazi, N. S. (1994). Role of infaq in poverty alleviation in Pakistan. *Pakistan Development Review*, 935–952.
- Murray, C. (2016). *In our hands: A plan to replace the welfare state*. AEI Press.
- Nadzri, F., AbdRahman, R., & Omar, N. (2012). Zakat and poverty alleviation. *International Journal of Arts and Commerce*, 1(7).
- OECD. (2019). *OECD employment outlook 2019: The future of work*. OECD Publishing.
- OECD. (2021). *Basic income as a policy option: Can it add up?* OECD Publishing.
- Ortiz, I., Behrendt, C., Acuña-Ulate, A., & Anh, N. Q. (2018). *Universal basic income proposals in light of ILO standards*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3208737>
- Pesaran, M., Shin, Y., & Smith, R. (1999). Pooled mean group estimation. *Journal of the American Statistical Association*, 94(446), 621–634.
- Pesaran, M., Shin, Y., & Smith, R. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16, 289–326.
- Quraishi, M. A. (1999). The institution of zakat and its economic impact. In *Proceedings of the Second Harvard University Forum on Islamic Finance* (pp. 77–81).
- Saoqi, A. A., Beik, I. S., Ascarya, & Kasri, R. A. (2025). Does zakat help households move out of poverty? *Journal of Social Policy*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1017/S0047279424000XXX>
- Sapmaz, H. (2021). Evrensel temel gelirin Türkiye’de uygulanabilirliği. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 25–35.
- Sohag, K., Mahmud, K. T., Alam, F., & Samargandi, N. (2015). Can zakat system alleviate rural poverty in Bangladesh? *Journal of Poverty*, 19(3), 261–277. <https://doi.org/10.1080/10875549.2014.999974>
- Standing, G. (2011). The precariat: The new dangerous class. *Journal of Social Policy*, 42(2), 416–418. <https://doi.org/10.1017/S0047279412000876>
- Standing, G. (2017a). *Basic income: And how we can make it happen*. Penguin.
- Standing, G. (2017b). *Temel gelir* (C. Demirdöğdü, Trans.). Can Sanat Yayınları.
- Stockton Economic Empowerment Demonstration. (2022). *Preliminary analysis: SEED’s impact on employment, income stability, and well-being*. Economic Security Project. <https://www.economicsecurityproject.org/seed/>
- Sugözü, İ. H. (2017). İslam ekonomisi ve adil ekonomik düzen. *Journal of Turkish Studies*, 12(8), 185–210.
- Şahin, S. Ç., & Kılıç, İ. E. (2021). Basic income and its applicability in Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 65, 6–26. <https://doi.org/10.1017/npt.2021.27>
- Şener, U. (2024). *Evrensel temel gelir modeli ile İslam ekonomisinde zekât uygulamasının karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi.
- Thomas, M., Baker, C., & Armstrong, K. (2020). Universal basic income, economic insecurity, and mental well-being during the COVID-19 pandemic. *Social Policy & Administration*, 54(7), 1101–1117. <https://doi.org/10.1111/spol.12669>
- Türk-İş. (2023). *Kasım 2023 açlık ve yoksulluk sınırı*. <https://www.turkis.org.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı. (n.d.). <https://www.hmb.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (n.d.). TCMB. <https://www.tcmb.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (n.d.). TÜİK. <https://www.tuik.gov.tr>
- Türkiye Raporu. (2021). *AB genişleme politikasına ilişkin 2021 bilgilendirmesi*. Avrupa Komisyonu. <https://www.ab.gov.tr>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2022). *World population prospects 2022*. <https://www.un.org>
- Van Parijs, P. (1995). *Real freedom for all*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0198293577.001.0001>
- Van Parijs, P. (2004). Basic income: A simple and powerful idea for the twenty-first century. *Politics & Society*, 32(1), 7–39. <https://doi.org/10.1177/0032329203261095>
- Van Parijs, P. (2013). The universal basic income. *Politics & Society*, 41(2), 171–182. <https://doi.org/10.1177/0032329213483106>
- Visser, H. (2019). *Islamic finance: Principles and practice* (3rd ed.). Edward Elgar. <https://doi.org/10.4337/9781781001745>
- Widerquist, K., Noguera, J. A., Vanderborght, Y., & De Wispelaere, J. (2017). *Basic income: An anthology of contemporary research*. <https://doi.org/10.1515/bis-2017-0007>
- Yusoff, M. B. (2011). Zakat expenditure, school enrollment, and economic growth in Malaysia. *International Journal of Business and Social Science*, 2(6), 175–181.

EXTENDED ABSTRACT

This study aims to examine universal basic income and zakat, two social policy mechanisms that are generally addressed separately in the literature, within a comparative and integrated framework. While universal basic income has gained increasing attention in recent years as a policy instrument to address poverty, income insecurity, and labor market disruptions, zakat represents a long-established institutional mechanism within Islamic economics that seeks to redistribute wealth and strengthen social solidarity. Despite their shared objective of alleviating poverty and reducing socioeconomic inequalities, the empirical literature rarely evaluates these two mechanisms together. In this respect, the present study seeks to contribute to the literature by providing a comparative and empirical assessment of universal basic income and zakat in the context of Türkiye. Universal

basic income is typically defined as a regular and unconditional cash transfer provided to individuals regardless of their employment status or income level. Existing studies emphasize its potential to reduce poverty, enhance income security, and mitigate the adverse effects of technological change and labor market polarization. At the same time, literature highlights several challenges associated with universal basic income, including its fiscal sustainability, possible inflationary consequences, and ambiguous labor supply effects. These concerns have led scholars and policymakers to question whether universal basic income can be implemented as a standalone policy instrument, particularly in developing and emerging economies facing budgetary constraints. Zakat, on the other hand, is a core institution of Islamic economics designed to redistribute wealth from higher-income groups to eligible recipients in accordance with religious and ethical principles. Unlike universal basic income, zakat is not financed through general taxation but through mandatory or semi-mandatory contributions on wealth. Previous studies suggest that when zakat is administered through organized and institutionalized frameworks, it can play a significant role in reducing poverty and improving income distribution. However, the effectiveness of zakat largely depends on institutional capacity, governance quality, compliance rates, and coordination with broader social policy frameworks. This study empirically investigates the effects of universal basic income-type mechanisms and zakat on poverty and unemployment in Türkiye using time series data. In addition to poverty and unemployment indicators, inflation is incorporated into the analysis to capture potential macroeconomic trade-offs associated with income transfer policies. Variables representing universal basic income and zakat are constructed using available data and institutional proxies relevant to the Turkish context. The analysis employs the Autoregressive Distributed Lag (ARDL) bounds testing approach, which allows for the identification of both short-run and long-run relationships among variables with different orders of integration. This methodology is particularly suitable given the limited sample size and the mixed integration properties of the data series. The empirical findings indicate the existence of long-run relationships between poverty, unemployment, inflation, and the variables representing universal basic income and zakat. The results suggest that universal basic income-type cash transfer mechanisms contribute to poverty reduction in the long run. However, these positive effects are accompanied by fiscal costs and potential inflationary pressures, underscoring the importance of careful policy design and financing strategies. In contrast, the zakat mechanism is found to generate more stable and consistent outcomes in terms of improving income distribution and alleviating poverty when implemented within a regular and institutionalized framework. Moreover, the results indicate that both mechanisms exert indirect effects on unemployment, although the magnitude and direction of these effects vary depending on institutional design and macroeconomic conditions. An important implication of the analysis is that universal basic income and zakat should not be viewed as mutually exclusive or competing policy instruments. Instead, the findings support the argument that these mechanisms can function as complementary tools within a broader social policy architecture. Integrating locally grounded and institutionally embedded mechanisms such as zakat into income support systems may enhance the effectiveness and fiscal sustainability of redistribution policies. This approach may be especially relevant for developing and emerging economies where public budgets are constrained, and informal support mechanisms continue to play a significant role. From a policy perspective, the study highlights the importance of adopting a holistic approach to social protection. Rather than relying on a single policy instrument, policymakers may benefit from combining different redistribution mechanisms that reflect both economic efficiency considerations and institutional realities. In this context, zakat can serve as a supportive and complementary mechanism that alleviates fiscal pressure on the state while strengthening social cohesion. At the same time, universal basic income-type programs can provide a baseline level of income security, particularly for vulnerable groups exposed to labor market instability. In conclusion, this study contributes to literature by offering a comparative and empirical analysis of universal basic income and zakat within a unified analytical framework. By focusing on the Turkish case, the research provides context-specific evidence while also generating broader insights for countries with similar socioeconomic and institutional structures. The findings underscore the value of integrating different redistribution mechanisms in social policy design and suggest that a complementary approach may lead to more inclusive, resilient, and sustainable outcomes in the fight against poverty and unemployment.